

J e l e n t é s

a Dávid Ferencz emlékére írott pályamunkákról.

A zsinatot rendező bizottság, egyházunk megalapítója s első püspöke halálának 300 éves évfordulója megünneplését minél meghatóbbá akarván tenni, kötelességének ismerte pályázatot hirdetni arra, hogy az ezen ünnepies alkalommal lelkünkben támadható, kegyeletes visszaemlékezések egy alkalomszerű himnuszban és ódában is örökíttessenek meg. E pályázatnak — habár feltevélei, különösen a pályadíj csekélyiségeért, csakis keblileg hozathattak az illetők tudomására — mégis lett annyi eredménye, hogy a kitűzött határidőig 5 himnusz és 8 óda küldetett be a főt. és mélt. püspök urhoz, a ki az alulírt bíráló bizottságnak adta ki azokat megbirálás és jelentéstétel végett. A bíráló bizottság a lehető legnagyobb lelkiismeretességgel eljárván tisztében, az ő jelentéséből, az érdekeltek tájékozása és megnyugtatása végett, ezennel kötelességünknek ismerjük ide iktatni a következőket:

I. A beérkezett 5 himnusz közül — fájdalom! — egyetlen egyet sem ítéltünk sem a magasstos ünnepélyhez méltónak, sem máskülönbén sikerültnek.

1. Az 1-ső számú ugyanis, a melynek pedig jeligeje „qui devote canit, his orat,“ az utolsó versszak kivételével, alig egyéb olyan rigmusnál, a melyet a nép legegyszerűbb fiai is — bizonyos alkalmakra — egész könnyűségel rögtönöznek.

2. Legközelebb áll az előbbihez mind szerkezete lazaságára, mind tartalma ürességére a 3-ik számú, a melynek jeligeje: „Idvez légy Dávid szel-
leme.“ Valamint amabban, úgy ebben is hasztalan kerestük a meghatott szí-
igaz érzelmének őszinte hangját; már pedig e nélkül himnuszt még csak kép-
zelní sem tudunk. A felállított parallelaért megjegyzzük még, hogy a 3-dik
számúnak a 2 utolsó versszakában is van néhány himnuszba illő sor; de ezek
is csak megszokott szólamokból vannak összefűzve.

3. Míg az eddig bemutatottak szerzői pályamunkájoknak csak a végén
tudtak némileg a himnusz magaslata felé közeledni, addig az 5-iknek írója
beküldött versének épen az elején csendíté meg azt a hangot, a melylyel az
isten hatalmát mélyen érező vallásos szív szokta dicsőíteni urát. De ezt ő is
csak megcsendíté — vagy zenei kifejezéssel élve: csak intonálta — s aztán
teljesen kiesett belőle. Nála tehát nem vált be a példabeszéd: „ki jól kezd,
jól végez.“ Sőt — úgy sejtjük — szerzőnknek még a jó kezdetben is kevés ér-
deme volt; mert, nézetünk szerint, nála az is csak úgy jött létre, hogy a mi-
dön themáján töprengve, önön lelkéből inspiratiót meríteni nem vala képes, elő-
vett egy imakönyvet, s a benne levő könyörgések magasztaló részeiből kiírta
és elég gyarló versebe szedte azokat a kenetes szavakat és szólamokat, a me-
lyeket a János evangeliomából vett eme jel- vagyis inkább a lap-igéje:
„Uram! örök életnek beszéde van nálad“ legméltóbb paraphrazisának tartott.

4. A 4. számmal megjegyzett és jelígtelen pályamunka szerzője egy
kottára írott „Egyházi dal“-al pályázott, melyhez 2 variáns szöveget is írt és
küldött be. Mondanunk is alig szükséges, hogy bizottságunk a beküldött dal-
lam megbirálására egyáltalában nem érzett magában hivatottságot. És pedig
nemcsak azért, mert szakszerű zeneértő nem volt tagjai közt, hanem azért is,
mert az a meggyőződése, hogy a pályadíjt elnyerő himnuszt nem bizonyos, er-
re előre betanítandó énekkarnak, hanem magának az egész gyülekezetnek kel-
lend az előttünk álló ünnepies alkalommal elénekelnie. Már pedig azt még csak
képzelní is vakmerőség, hogy oly dalt énekeljen egy templomi gyülekezet, a
melyet soha sem hallott s egyáltalában nem is ismerhet. Éppen ezért a pályá-
díj is csak himnusz-szövegre, s nem új ének-szerzésére volt kitűzve. Mivel pe-
dig a szerző ezt tekintetbe nem véve, olyannal pályázott, a minek — még ha
teljesen sikerült mű volna is — a jelzett czél érdekében alig vehetné hasznát
egyházunk, ennél fogva, mi, a bíráló bizottság tagjai, az alul is fölmentettnek érez-
hettük volna magunkat, hogy a dal mellett beküldött szövegekre nyilatkozunk.
De pár szóban ezt mégis megteszszük, nehogy azzal vádoltathassunk, hogy —
pusztán formahibáért — még a jóakaratu buzgalmat sem méltányoljuk. Szer-

zónktól pedig — előttünk álló hármias pályamunkája után — ezt megtagadnunk lehetetlen. E mellett azt is el kell ismernünk róla, hogy versenytársai közül majdnem neki volt, a legjobb érzéke arra, hogy miket lehet s miként kell hymnuszba foglalni. Ő szívből és szívhez akar szólni, s ezért pár helyt (a 2-ik és 3-ik versszakban) meg is ragadja a szívet. Előnye még verseinek — s közülök különösen a 2-ik variánsnak — az egységes szerkezet és legalább részben a tömött rövidség is. Ellenben hátrányuk az, hogy abból, a mit az aestheticusok fenséges egyszerűségnek neveznek, s a mi egy valódi hymnusznak legfőbb kelléke, alig van valami bennök; továbbá az, hogy rimeik, mint többnyire ugyanazon ragok és szóalakok ismétlései, igenis gyarlók és monotonok. Azonban nemcsak most említett fogyatkozásaikért, hanem leginkább azért nem ajánlhatjuk elfogadásra s pályadíjjal való kitüntetésre a 4-ik sz. pályamű szövegeit, mert a templomainkban énekeltetni szokott dicséretes és zsoltárok egyikének dallamára sem énekelhetők. Szerző ugyanis 9 soros szakokba írta versét, de énekes könyveinkben ilyenhez dallamot nem találhatni.

5. Hátra van még a 2-dik számot nyert hymnusról, melynek mottója: „Dicsérjétek az urat”, szölanunk néhány szót. Azért hagyjuk ezt leghátrább, mert az isten hatalmát s jóságát egész odaadással elismerő, s abból megnyugvást, bizalmat és reményt merítő keresztény szív ég felé sovárgásának, s így a valódi vallásos ihlettségnek, legtöbb nyomaira akadunk benne. Kár, hogy e nyomok csak szétszórtak s nem vezetnek következetesen azon tető felé, honnan már a sphaerák felséges harmoniáját vélhetnők hallani. Még nagyobb kár, hogy a legnagyobb részben egyszerű és világos előadásu verssorok és strophák közül itt-ott néhány mesterkéltséget s nehezkes szerkezetű is ki-kiri, a mi aztán az egésznek accordját s összhangzatát megrontja. És ez szerzőnkél annyival feltűnőbb, mert különben e pályaművéből is meglátszik rajta, hogy jól ismeri a patriarchalis kor prófétái, meg a reformatio énekszerzői egyszerű, de azért hangulattal teljes, vagy legalább lendületes előadási módját s ketenes nyelvet.

Tartalmi szempontból legnagyobb hibája e pályamunkának, hogy a 3-ik és 4-ik versszakban, a múltak reminiscenciáin, habár mérsékeltlen, de mégis némi recriminatora ragadta a pályázót a felekezeties orthodoxismus. Elismerjük ugyan, hogy ő, ennek a többi felekezetekre bántóvá, vagy legalább kellemetlenül válható hatását később egy ügyes inversioval mérsékelni igyekezett; hanem azért a keresztény szeretet- és türelmességnek vallásközönségünk részéről mindig tiszteletben tartott parancsolatját még ennyivel sem szeretnők megsértetni, — s kivált semmi esetre sem azon a napon, a mely éppen a lelkiismeret szabadsága egyik legkiválóbb bajnoka és mártírja emlékének szenteltetik.

Mindezek daczára e két utóbb említett hymnuszt, t. i. a 4- és 5-ik számot, különösen szerzőik buzdítása végett, méltóknak tartjuk a dicsérettel való felemlítésre. Elfogadásra s illetőleg a kitűzött pályadíj elnyerésére azonban ezek egyikét sem ítéltjük érdemesnek. Mivel pedig ezek szerint a hymnuszra kitűzött pályázat ily uton czélját el nem érte, hogy ezt, ha más uton is, de mégis elérhessük: bátrak vagyunk javaslatba hozni, szólítsa fel vagy a mélt. és főtiszt. püspök úr, vagy pedig a rendező bizottság, e mindenektől óhajtván várt alkalmyszerű hymnusz megírására egyházunknak valamely olyan tagját, a kiről mind irodalmi jártasságánál, mind pedig a vallásközönségünkre váró magasztos ünnepély iránti őszinte lelkesedésénél fogva feltehető, hogy c megtisztelő felhívásnak mindnyájunk közmegelegedése- s öröme teend eleget.

II. A hymnusokról elmondván mondandóinkat, az **Ódákra térünk.**

Ezek egy részével hamar s könnyen végezhettünk, — azokkal t. i. a melyek nem egyebek, mint annak a rég ismert tételnek a megerősítői, hogy versben is lehet prózát, még pedig ugyancsak rossz prózát írni. Hogy ne lehetne, a mikor még mindig vannak poéták, a kik azt hiszik, hogy a költészet nem egyéb, mint korlátlan szabadalom arra, hogy mindent össze-vissza beszélhesenek!

Jól tudjuk, hogy számtalanszor éltek vissza már e kieroszakolt szabadalommal a criticusrémítők; de azt is hisszük, hogy oly mértékben talán nagy idő óta senki sem, mint a 2-ik sz. alá beküldött Ódák (!) szerzője. Pedig sok dolog vall rá arra, hogy nem valamely tréfahajhászó iskolás gyerek, vagy deák-

süldő, küldé be e Virgilből vett jeligés („Quaesivit coelo lucem, ingemuitque reperta“) tákolatokat; hanem olyan ember, a kinek rég benőtt már a fejé-
lággya, s a ki egy hosszú életen át tanult, vagy legalább olvasott sokat és sok
mindenfélét; de azért úgy ír, hogy egyfolytában csak 10 sorát is elolvasni, va-
lóságos iszonytató. Imé, mutatóúl néhány részlet a legalább is 500 sorra ter-
jedő zagyalékból. Az I. fejezetben így pengeti lantját, vagyis inkább veri a
gyűlöt elmémithatlan poétánk: „Itt (t. i. a székelj földön) helye űlni a szép
napot űnnepi fényben.

Hol Klio látta már sokszor az igaz ügynek Történelem logikája szerint
fejlődött esélyeit, megáldva vagy büntetve, Letűnni a világ szinpadáról “

A IV. fejezet elején meg így enyelg:

„Tarkövi barlang szűlőtte, nympa leánya,

Hablócschanás közt végkép lemerülve

Elhallgatott — s halk Telephon vette fel a szót

Elvinni az hívőknek seregéhez“

De ilyeneket vagy ezekhez hasonlókat még nagy számmal írhatnánk ki;
mert nincs az egészben 2 teljesen és könnyen érthető mondat egymás mellett.
Szerző — mint mondók — olvasott sokat s olvasmányai emlékeiből idéz is
sok mindenfélét, de úgy, hogy köztük semmi összefüggés, semmi logikai rend.
Verselésről még fogalma sincs. Legalább erre mutat az, hogy a mint tartalmi-
lag nem egységes a mű, úgy alakilag is teljes zagyalék. Sem próza, sem vers.
Néhol, de csak nagy ritkán, fel-fel csillámlik ugyan egy-egy jambus sor, de
már a mellettök és körülök állók mind, mind prózába folynak szét. Nem tú-
lozunk tehát, hanem a legszárazabb igazságot szóljuk, midőn ebben mondjuk
ki ítéletünket e rettenetes gallimathias-ról: nemcsak a megírásával volt kár, de
még az olvasásával is kár vesztegetni az időt.

2. Éppen ily zagyalék a 7-ik sz. pályamű is, melynek Senecából vett
magyar (!) jeligéje „A hitet semmi erő meg nem győzi.“ Ennek az 1-ső vers-
szakából azt hinnők, hogy ballada akar lenni, de aztán csakhamar átlátjuk,
hogy a lehető legsilányabb krónikája Dávid Ferencz perbefogatásának, rá kö-
vetkezett vallatásának és elítéltetésének. Hanem azért volt bátorsága szerző-
jének arra, hogy óda-pályázatra küldje be! — Lássunk ebből is néhány elrémí-
tő részletet. — A vallatást így kezdi:

„Halld csak! hangzik már az első kérdés . . .

Oh ég! miként tör fel a szívverés

Az egyházáért égő kébelben — — —

Majd eláll hirtelen

S nem bír szólni ily sujtó-vád ellen.“

Ugyancsak a vallatás folyamában, 2 versszakal alább, így villámlik és
mennydörg:

„Ideget tépő villámlás gyanánt

Leleszi a papához appellált

S az ezt rögtön követő mennydörgés

Lánzerőre gyűlt és

Rombol s dűl mint olthatatlan égés.“

Végre az elítéltnék börtönben létét s szenvedését ezekkel festi:

„Eretnekség súlyos ítélete

Öt (!) hó hosszat uralgott felette

S az elítélthez, kit népe fájlal

S ember meg nem szána

Ég tekint le számalmas mosolylyal.“

S ezzel hagyjuk oda mi is a szerzót számalmas mosolylyal.

3. A 4-ik sz. pályázó — „Hit az égnek legszelidebb ajándéka“ jelige
alatt — azt a merényletet követte el a poezis ellen, hogy ódát irt Himfy-so-
rokban. Azaz ódának keresztelte el azt, hogy 19 tizenkét soros versszakon át,
minden logikai összefüggés nélkül és véghetetlenül unalmas szószaporitással,
összetakolt egy nevezetes eszmefuttatást e themáról:

„Halhatatlan az igazság,

Szabadság s hit eszméje;

Soha sem enyész el végkép
Nem lesz örökös éje.“

S hogy milyen poezissal: ennek mutatójául az imént idézett kezdő sorokon kívül ide iktatjuk még a következőket:

„Akárhányszor megkisértjük,
Az eszme csak tetszhalott,
Esetleg vagy kísérletre
Mindig életjelt adott.“

Ez már igazán Titán Laczi-féle poezis. Sőt még Titán L. is magasan áll az olyan nem versfaragó, hanem verskinzó felett, a ki komolynak vélt költői (!) műben nyomról-nyomra ily kifejezéssel él: „nagy csiraképességű mag, ferditéses torzkép, érdekléltékenység, érdektárs, átvánszorog, különbözet, ezek nyomán még létezünk, a légkört megnyerőleg tölti el“ stb. stb.

4. Mig az eddigi férczelményekben még nyomát sem fedezhettük fel a költői tehetségnek, addig az 5-ik sz. pályamunka írójáról legalább annyit már elismerhetünk, hogy az ő ódáján itt-ott csak meg-megláttat a poetai vena. De alig lüktet meg, s már is mindegyre elakad. Most eszmeszegénység, majd meg technikai akadályok állják, sőt vágják útját. Hanem azért a versnek folytania kell, s foly is, mert szerzője sem egyik, sem másik akadálylyal nem sokat gondol. Hol eszméje nincs, segít magán nagyhangú szavakkal, szükségből elő-rántott jelzőkkel, nagy könnyedén oda vetett synonymák halmazával, s még gyakrabban olyan parallelizmusokkal, a melyekben a helyes climaxnak semmi nyoma. Éppen ily könnyűséggel teszi túl magát a szerző a technikai nehézségeken is. Trochaicus sorokat kever jambusok közé; ha megszorul, a rhythmusra és sormetszetre ügyet sem vet; azt pedig már — úgy látszik — nem csak szorultságból, hanem egész nyugodt megszokottsággal teszi, hogy mindegyre ugyanazon szóalakokat s ragokat rimelteti össze. S még így is megenged magának ilyen rimeket: nagyság, valóság; koporsó, méltó; sőt jóknak találja ezeket is: tant, czéledat; szép haza, menjünk hozzá. A vége felé pedig azzal teszi fel poetica licentiáira a koronát, hogy az utolsó előtti versszakban az eddig használt kereszttrim helyett párrimre ugrik át; hanem azért ódája ellapult epiphonemáját mégis kereszttimekkel végzi. Mindezek után bátran elmondhatjuk mi is, hogy szerzőnk nem annyira megénekelt hősére, mint inkább a maga eljárására való tekintetből választható pályamunkája jellegének — vagy a mint még találóbban maga nevezi: jelszavának — Ovidius eme biztató szavait: „Tu contra audentior ito.“

5. Az 1-ső számú pályamunka, a melynek kezdő sorai:

„Ledült a börtön, melyben kilehelted

Egekbe rontó őrvás lelkedet.“ — jelige nélkül küldetett be.

Ennek szerzője már sokkal jobban érti és hibátlanabbul is használja a költői nyelvet, mint az eddig ismertettekéi, akár együtt véve is. Korántsem azt mondjuk azonban ezzel, hogy az ő műve már sikerült, tartalmas dolgot; valódi költői mű. Éppen nem. Mert magvasabb s megragadóbb gondolatok, meglepő vagy legalább újnak tetsző reflexiók ebben sincsenek; sőt a bensőbb és nemesebb hevületnek és az ettől áthatott igaz lelkesültségnek visszasugárzó melegére is csak pár helyt ismerheténk benne. Ellenben találtunk e pályaműben, mint ezután ismertetendő versenytársai legtöbbjében is, bővön elég nagyhangu, s nagyjában már el is koptatott phrasist, útférlől szedett közhelyet, s igen nem egy helyt olyan pathos, a melyet a magára beszélt tűzbejövés, de nem a valódi lelkesedés s elragadtatás szokott szülni. Alaki tekintetben is sok kifogásunk van e mű ellen. Már szerkezete sem egységes, mert határozott terv nélkül alkotott részei nem függenek szervesen össze; s még e laza összefüggést is gyengítik az egyes versszakok végén többnyire pusztá chablonszerűséggel meg-megcsendülő refrainek. Különbözn is merész kísérlet — kivált kezdő, vagy legalábbbb nem eléggé gyakorlott költőre — refrains versben írni ódát. Mert a refraineknek, a költői művek eme fájában, az úgynevezett ódai szárnyalással elért magaslatokat kellene jelezniök. De mit jelezzenek ott, a hol e szárnyalás alig észrevehető; vagy a hol az általa elért emelkedést mindegyre esés, vagy legalább szállás váltja fel? Ilyenre pedig nem egy példát lehetne mutat-

ni e pályamunkából; de mi tér hiányában csak egyre emlékeztetjük a szerzőt. Arra t. i., a melyben a 9-ik versszak kezdetén azt érinti meg, hogy hogyan gyűjtenek a Dávid Ferencz tisztelői e megdicsőült nagyjok nevének külső megörökítésére egy jótékony rendeltetésű alapot. — Ez — kivált oly alakban, a melyben szerzőnk feltalalta, még kevésbé odába illő, mint az utolsó előtti versszaknak e nagyon is papias hangú oktató sorai:

„Ismerje meg az ember embertársát,
Hitben, nyelvében bár különbözik;
Hasonlatos csak úgy lesz istenéhez,
Ha szüntelen közjóra működik.“

De ha már ennyit gáncsoltunk, méltányosság okáért, kötelességünknek ismerjük kiemelni szerzőnek a verselésben azt az előnyét, hogy rhytmusa mindenütt folyékony és biztos ütemű, de azért sehol sem kirívóan csengő. Sőt műve tartalmáról is azt, hogy ha pár költőinek nevezhető részletnél több nem is igen van benne; de aztán próza is legfeljebb egy helyt van belekeverve, e mind végig csaknem teljesen hibátlan irodalmi nyelven írott, olyan költeménybe, e milyent jobbnak híresztelt, újabbkorbéli költőink művei közt is bizony elegendő olvashatunk.

6. Most olyan pályamunkáról szólunk néhány szót — a melyről a szokásos pályázati szabályok rideg megtartásával — talán nem is szólhatnánk. Értjük a „Régi fénynél új fény támad“ jelégjűt, a mely talán már a pályázati határidő lejártá után adatott be. Legalább ezt gyanítjuk abból, hogy pályázó társai közt még számot sem nyert, s (könnyebb megkülönböztetés okáért) nekünk kelle megjelölnünk egy 8-assal. Hogy erről sem hallgatunk, ezzel is azt akarjuk kimutatni, hogy mi minden jóakaratu buzgalmat méltányolni már csak azért is kötelességünknek ismertünk, mert e pályázatban való részvételre sem sokoldalú felhívás, sem gazdag jutalom reménye nem csábítható a versenyzni akarókat. Méltánytalanságnak tartanók tehát, hogy, ha már kezeink közé jutott, erről is ne szóljunk néhány szót. Úgy is: sem sok jót; sem sok rosszat nem mondhatunk róla.

Hiszen az egész egy könnyed kis dal, — olyan, a melyenről — stereotyp kifejezéssel élve — azt szokták mondani a criticusok: csengés-bongás, s egyéb semmi. Míg olvassuk, vagy halljuk, nem unjuk; de a mint elolvastuk, vagy végighallgattuk, azonnal el is felejtettük. — Legfeljebb a 6-ik versszak:

„Hát ha az a szellem élne . . .

Ha volna, ki úgy beszélne:

Mit mivelne ez a hittan!

Nem mondja meg senki mostan“

két utolsó sorának az időtelenségig gyerekes naivitása, meg kimesterkélt rimelése cseng vissza fülünkbe, vagy készlet e kérdésre: hát később ki mondja meg? . . .

7. Szintén dalféle, de már romance alakjában elbeszélő elemeket is felölelő, a 3-ik számú:

„Szabadult a lélek, és az éjszakának

Sötét palástjára szikrái hullának“

jeligés pályamű is. Ebben is van ugyan elég csengés-bongás; és sok helyt itt is csak a rím, még kiérezhetőbben pedig a meg-megváltozó, de azért mindig refrain-szerűen fel-felcsengő ismétlő sorok vezetnek nem annyira a gondolat-menetet, — mert hisz gondolat s különösen eszmének nevezhető gondolat, alig van az egész dalocskában — mint inkább a költő rhapsodisticus eszmetöréseit s emlékeit; hanem azért ebben már mégis több nyomaira akadunk a komolyabb törekvésű költői alkotásnak. Nevezetesen örömmel tapasztaltuk, hogy szerzőnk — a ki úgy látszik, ösztönszerűleg érezte azt, hogy a lelkeinkben élő magasztos emlék s az ennek külső megörökítésére szánt ünnepélyes alkalom és pályázat éppen erre hívja fel legegyszerűbben a méltó babéért versenyezni akarókat — már a 16-dik száz reformatorai szellemi harcának némi vázlatos rajzába, vagyis inkább e harcnak legalább azon főbb mozzanata megjelenítésébe is bele mert kapni, a mely megénekelt hősnének s a zászlója alá seregletteknek küzdelmét, ha nem is tárja fel egészében, de részleteiből legalább sejtetni engedi. Kár, hogy ez

az oda vetett rajz annyira vázaltszerű, hogy még halvány körrajznak se nevezhető; s még nagyobb kár, hogy a keretében — úgy látszik — a maga egészében felölelni szándokolt, érdekes küzdelem megjelenítését már az 1-ső mozzanatot kiemelése után azonnal abba hagyta, a feladata nagyságától vagy vállalkozása merészségétől meghökkenve pályázó. A helyes conceptiót azonban — már csak azért a kevésért, a mit adott s adhatott is — lehetetlen elvitatnunk tőle. Ellenben a kivételt — egy kis sikerült részlet: az 5-ik versszak kivételével — teljesen elhibáztottnak kell tartanunk. E tekintetben hiba volt már az is, hogy magasztos tárgyát egy egyszerű dalformába akarta beszorítani; hiba, mert — részben e miatt is — majdnem kénytelen volt azt összezsugorítani, s így egyszerűsége- és fenségéből kivetkőztetni. Ugyancsak a dalformának s a benne felkapott refraines szólamok gyakori használatának tulajdonítható az is, hogy — pár hely kivételével — teljességgel nem bírt ódai hangulatra emelkedni.

Egyéb hibái még a következők:

Az egész költemény könnyű és biztos haladású trochaicus esését, a II-ik versszak közepén eme jambicus emelkedésű s képzavara miatt is hibás, aztán meg 2-ik felében különben sem költői sorokkal:

„Sugárait alig lövelte szét (a szabadság)

Önzés emelte rája bős kezét.

zavarta meg. Szintén hibás képet használ, vagy a mint a retorikában mondani szokták: katachresist követ el a szerző a 3-ik versszak eme végső sorában is:

„amde szárnyaiknak csattogása

Nem vezett a hörtön-éjbe, —

Máglyalobbanásba.“

S ez annyival feltűnőbb, mert e most idézett sorok a 7-dik versszak végén — csekély módosítással — újra megcsendülnek. Pedig már ekkor — azaz a másodszori leírás közben — kivált, ha nemcsak a csengő hangra, hanem az értelemre is figyel vala: csak észre vehette volna a szerző is, hogy szárnyacsattogás nem is veszhet hörtönéjbe, máglyalobbanásba. Ennél még kevésbé illik belé egy ódai költemény ünnepies komolyságába szerzőnknek az a bosszantó naivitása, a mely a 4-ik versszak eme megszólító s illetőleg kérdő alakzata után:

„Három század! mit takargatsz úgy el?

Félre innen altató ködöddel“ —

ezt a váratlan, de azért legfeljebb csak kellemetlenül meglepő subjectiót:

„Igy . . . a harcmezőt immár belátom“

csúsztatta be. — Nem úgy hangzik-e ez az „Igy“ itt, mint a játéka tárgyait elfűntető bűvész szájában a szokásos dicsekvés: „mondtam: change-marche; s ime — eltűnt!“

Miután már ennyi kifogást emeltünk e mindössze is 9 hat-hat soros versszakból álló kis költemény ellen, lehetetlen: botlásai mellett is nem tehetőségtelen szerzője elismerésül ki nem emelnünk azt, hogy mihelyt egy kis igaz alkalmat vehet rá, megnyerő közvetlenséggel és kellemes melegséggel tud szólni; sőt — a mint e kis versének egy pár sikerültebb részlete bizonyítja — a tömöttebb és a jellemzőt illően kidomborítani bíró, költői nyelv használatában sem egészen gyakorlatlan.

8. A „finis coronat opus“ elvét követve, legvégül szólunk arról a pályamunkáról, a melyben leghatározottabb költői felfogást, legtöbb valódi melegséget és igaz lelkesedést s nem egy helyt elég magaslatra is emelkedő ódai szárnyalást találtunk; s a mely úgy ezen tulajdoniért, valamint a jelzetteknek megfelelő, vagy velök legalább teljes öszhangzatlanúságba seholy sem eső, költői nyelvéért is már valóban megérdemli az óda nevét. És ez a 6-ik számú, a melynek br. Eötvösből vett, találó jeliséje „Minden eszmének meg volt keresztfája.“

Hogy a fennebbiekben előre bocsátott, elismerő véleményünket megokolhassuk, de egyszersmind kimutathassuk azt is, hogy e különben teljesen irodalmi színvonalon álló pályamunkának is vannak némi, könnyen pótolható hiányai: részletezzük kissé a tartalmát.

Már a kezdete is költői:

„Ébredj álmodból, Déva vára!
Nem hallod-e a riadót? . . .
A hosszú bánat éjszakára
Egy szép, dicső nap viradott.“

E hangulat keltő megszólítással üdvöli a költő a várt s a romokat, hol
. . . . „a merész kiszenvedett,
Börtönre vetve a vakoktól,
Mivel nekik fényt hirdetett.“

Majd magát „dicső nagyun“-kat ébreszti s hívja meg e szép nap ünne-
pére. És hívja nemcsak azzal, hogy ott ma mind őt ünneplik; hanem nem
felejtí hiví azzal is, a mi neki még sirjában is legjobban eshetik, — ezzel:

„Hű serged vár erős hitével.“

A mihez — az ünneplők szívből fakadt öröme jelképezéséül s egyszer-
smind azért is, hogy az ünnepeletnek utja jézusi diadalmenet legyen — egész
melegséggel teszi utánna még ezt is: „Virággal hiutve be utad.“

Ennyiből áll a 3 versszakra terjedő bevezetés, melynek minden sora vagy
a multra jellemző, vagy a jelenből érzelmfestő.

Mindjárt ezután hősét lépteti fel költőnk. De előbb kötelességének ismeré,
nehány jellemző vonással rajzolni a kort, a melyben az: fellépett, vagy
is inkább azt, mely a reformációt s így az ő felléptét is megelőzte. És ezt
pályamunkája emez egyik legsikerültebb versszakában híven s valódi költői
inspirációval teljesíté is:

. . . . A hit forrása felzavarva . . .
Ényhet nem ad, szomjat nem olt.
Utját avar, kőd, éj takarta,
S boldog — csak az együgyű volt.
A vallás is esz k ö z l ő n már csak.
Nem égi bék, oh nem vigasz;
Tömjénfüstjében az oltárnak
Elszállt abból: mi s z é p, i g a z.“

Közvetlenül erre következik a David F. fellépése. Itt, a történeti igaz-
ságért, a melyet költőnek, ki maga is igazság apostola, — kivált történeti
emléken nyugvó műben — éppen nem szabad ignorálnia: illő lett volna előbb
a reformáció egy pár korábbi, nagy uttörőjéről emlékezni meg s csak azután
térni Dávidra. E hiány pótlását annyival inkább ajánljuk is a szerző figyel-
mébe, mert ez által nemcsak a felekezeties egyoldalúság netalán ellene támad-
ható vádjától kímélheti meg magát; hanem művét is teljesebbé, kerekébbé, szó-
val általánosabb becsüvé teheti. — Finom érzéki költőnek, a milyennek e
pályamű íróját véljük, mondanunk sem kell azonban, hogy e beszurandó rész-
letet korántsem elkeserítő rekriminációknak, hanem éppen a közegyetértést
és szoros együvértarozást megpecsételő türelem és szeretet kegyeletes visszaem-
lékezésének kell szentelni. Tartozunk ezzel éppen ama nagy szellem emléké-
nek is, ki nem csak istenről, hanem az emberek között is, tudott és akart
hinni az e g y s é g hitében.

E kitérés után újra felvesszük ismertetésünk elejtett fonalát.

Mondók már, hogy a reformációt megelőzőtt korfestése után egyene-
sen Dávidot lépteti fel költőnk. De előbb az ő fellépésére egy hatásos kérdő
alakzattal készít elő, a melynek legszebb, mert legtalálóbbr része e sorok:

„Ki teszi oltárrá amottan
Az utca egy s z e g l e t k ö v é t
Hirdetve lángoló szavakban
Az „Egy Isten“ tanát, hitét.“

Ime: itt már helyes érzék vezette költőnk. Mi legalább annak tulaj-
donítjuk azt, hogy éppen élte legmegragadóbb mozzanatában, az Isten szabad
sége alatt tartott, ama varázshatású prédikálásával lépteti fel hősét, mely az
általa hirdetett tannak azonnal diadalt szerzett. És e helyes érzék — legalább
tárgya felfogásában s beosztásában — csaknem megszakadás nélkül s így
egészen biztos nyomokon vezetí ettől kezdve mind végig. Azért is van aztán
majdnem teljesen kerek és egészséges szerkezete művének. — Kár, hogy a

kidolgozásban, pár helyt, ennek daczára is, kissé igen is meglazul a szerves összefüggés.

Ilyen lazulást látunk például a Dávid F. imént jelzett szónoklata hátsá, kissé igen is elnyújtott rajzában. De ennek is csak egy részén, mert a vége már megint afféle festés, a milyennel az ujjabkori költészet — történeti személyek s események jellemzésében — a legmegragadóbb bravourjait aratja. Azokért, kik hajlandók lennének rávágni e szavainkra: „sok lesz!” — ide írjuk e részt is, hadd ítéljenek magok:

„Szelid, nemes a vitaharczba'
De villám is, ha bántatik . . .
Ki hallja, mond: „ez új apostol,
Szent lélektől árasztva el!”
S szavára im a hit-chaoszból
Vallásunk napként tüne fel.“

A most következő 4 versszak Dávid üldöztetését, ezek közepette tanusított nemes türelmét, még a kisértéseket is diadallal kiállt, férfias megingathatatlanágát; végre börtönre hurczoltatását, s ott szenvedett mártir halálát festi. Költőnk tehát itt is jól választá s helyesen is osztá be tárgyát. Jól tudta: mikkel hathat, mikkel kelthet hőse sorsa iránt igaz édekeltséget; s azokat mind meg is ragadta, fel is használta. És pedig úgy használta fel, hogy valóban hat is általuk. Igen; mert festéséből nem hiányzanak az egyént közelebből jellemző, s a való életet ha nem is határozottan visszatükröző, de arra legalább reá valló vonások. — Pedig nem kis feladat volt ám, konkrét tényekből rakni össze s így domborítani kerek egészszé ezeket oly egyén rajzában, kiről azokon kívül, a miket műveiben maga hagyott reánk, mindössze is nem sokat őrzött meg a történelem, sőt még a mythos is keveset — S még e keves is, csak most gyűjtetik igazabban össze; csak most rendeztetik. Éppen ezért kiválóan méltányoljuk, s kell is méltányolnunk, szerzőnknek azt a komoly törekvését, a mely ily nem könnyű feladattól sem engedé visszaretenni, vagy az első kísérlet után azonnal visszahuzódni úgy, a mint már megelőző versenytársáról jeleztek.

Hogy ígértünknek teljesen megfeleljünk, elemeznünk kellene még a pályamunka négy utolsó versszakát is. De mivel kettőt közülök — alább — úgy is egész terjedelmében közlünk, itt mindnyájokról röviden csak annyit mondunk, hogy rajtuk csillogtatja leginkább költőnk ódairói hivatottságát. E négy befejező versszak a legsikerültebb és — mint illő is — legemelkedettebb része a pályadíjt így is méltán megérdemlő, de a jóakaratu figyelmeztéseinkkel ajánlott, nem nagyon lényeges javítások bizton várható, sikeres keresztülvitele után, annál még sokkal nagyobb kitüntetést is aratható pályamunkának, a melynek a Dávid szelleme apotheosissát hirdető, gyönyörű végstrophái a következők:

„A börtönéjből el —, kiszálla,
Hajnalcsillag lón az egen,
Ott tündököl szelid világa,
Ott ég, mint üdv, sziveteken.
Ne féljetek e fényt követni:
Nem bolygó tűz sír éjjelén;
Nekünk a viradást jelenti,
Jövőnkre biztató remény!

Ne féljetek! Előre bátran!
Órleke van bizony velünk;
S hol együtt lészünk ketten, hárman:
Megszenteli bűnk, küzdelmünk . . . .
. . . . S te ott rómsir: ós Déva vára,
Vesd el komor gyászfátyolod,
S lángszókkal ird sziklád falára:
„Ó nincsen itt — feltámadott!”

Szólhatunk-e mi még ez után? . . . Nem! Hisz, úgy is elmondtunk már mindent; sőt talán az elégnél is többet. De egy mégis feltör még szívünkben ajkainkra; s ez: Isten éltesse a lelkesült költőt, *) ki e sorokat igazán szívéből, szívünkben írta, — éltesse, hogy még soká tartsa fenn s gyarapíthassa ő is közöttünk azt, a miből eddig is éltünk, s a mi, Isten kegyelméből, jövőben is csak megadja a mi mindennapi kenyerünket: a szent és igaz lelkesedést!

A bíráló bizottság:
Köváry László,
elnök.

Péterfi Dénes,
biz. tag
és

Váradi Károly,
mint a bizottság jegyzője.

---

*) E kívánság tolmácsolóihoz a legnagyobb örömmel csatlakozunk mi is és szívünk teljességéből üdvözljük az érdemes szerzőt: Murányi Farkas Sándor belügyi miniszteri számtiszt úr afiát, kinek nevét, a zsinatrendező bizottság egyik utóbb tartott teljes ülésében, a felbontott jelíges levelke árulta el. — Isten éltesse és segítse diadalról diadalra!
A szerk.

A Szerkesztőség postája.

Raffaj D. és Szentmártoni K. uraknak. Becses leveleik közlését dolgozatok fölhalmozottsága miatt jövő füzetünkre kellett halasztanunk.

KÖLES ANDRÁS
HAGYOMÁNYA 1903

US PAPHÓVÉL

ÖNKEPZŐKÖ E